

Trajectòries lingüístiques dels progenitors japonesos de les famílies transnacionals multilingües a Catalunya

Language trajectories of Japanese parents of transnational multilingual families in Catalonia

Makiko FUKUDA

Universitat Autònoma de Barcelona

Data de recepció: 8 de març de 2019

Data d'acceptació: 20 de maig de 2019

RESUM

Aquest article presenta els resultats preliminars d'un projecte en curs sobre la política lingüística de les famílies transnacionals multilingües d'origen japonès instal·lades a Catalunya. A partir de les dades obtingudes mitjançant els qüestionaris i les entrevistes semidirigides, l'estudi explora les trajectòries lingüístiques dels progenitors japonesos i intenta identificar les ideologies subjacents a la seva pràctica lingüística i a l'aprenentatge lingüístic, que formen la base de les gestions lingüístiques familiars. L'anàlisi de les dades demostra que l'aprenentatge i l'ús de la llengua en la comunicació amb la parella es basen en la visió dicotòmica del castellà com a llengua rellevant per a tothom i del català com a llengua secundària. Tot i així, els progenitors japonesos tenen una visió ambivalent respecte al català, en la qual influeixen factors com les experiències viscudes per cada progenitor, l'actitud de la parella envers el català o l'escolarització dels fills.

PARAULES CLAU: transmissió lingüística, trajectòria lingüística, famílies multilingües, política lingüística familiar, japonès.

ABSTRACT

This article presents some preliminary results of an ongoing project on the transmission of Japanese in Japanese-heritage transnational multilingual families in Catalonia. The study explores the language trajectories of the participants and attempts to identify the ideologies underlying their language learning and practice based on data obtained through the completion of a questionnaire and the conduction of semi-structured interviews with Japanese parents. The data analysis confirmed that the participants' language acquisition and use with their spouse was based on a dichotomous view of Spanish as a relevant language for everyone and Catalan as a secondary language. However, participants held ambivalent views regarding Cat-

CORRESPONDÈNCIA: Makiko Fukuda. Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Traducció i d'Interpretació i d'Estudis de l'Àsia Oriental. Campus de la UAB. Plaça del Coneixement. Edifici K1013. 08193 Bellaterra. Cerdanyola del Vallès (Barcelona). A/e: Makiko.Fukuda@uab.cat. A/I: <http://gent.uab.cat/mfukuda/ca>. Tel.: 935 813 375. Fax: 935 812 762.

alan that depended on factors such as each parent's lived experience, the spouse's attitude towards Catalan and their children's schooling.

KEYWORDS: language transmission, linguistic trajectories, multilingual families, family language policy, Japanese.

1. INTRODUCCIÓ

En el món globalitzat actual, i a causa de la mobilitat cada cop més freqüent de les persones, el nombre de famílies compostes de diferents contextos nacionals i lingüístics que crien els fills fora del seu país d'origen no para de créixer (Wei, 2012). Així, el fet de viure en contacte amb cultures i llengües diferents és cada cop més habitual. Les famílies multilingües són un resultat d'aquest fenomen. Aquestes famílies són típicament mòbils i almenys un dels progenitors viu fora del seu país d'origen (Soler i Zabrodskaja, 2017). Algunes de les parelles s'han conegut fora del seu país d'origen i han començat la relació en una tercera llengua (L3), mentre que en altres casos la llengua primera (L1)¹ d'un dels dos membres coincideix amb la de la societat on viuen.

Aquest article presenta els resultats preliminars d'una recerca en curs sobre la transmissió i la política lingüística en el si de les famílies transnacionals multilingües d'origen japonès residents a Catalunya. En concret, el treball se centra en les trajectòries lingüístiques dels progenitors japonesos i explora les qüestions següents:

1. En quina llengua les parelles van iniciar la seva relació?
2. Quins canvis s'han produït en el coneixement lingüístic de la parella? Per què?
3. Com ha estat l'aprenentatge lingüístic dels progenitors japonesos? Per què han après una llengua i/o l'altra?

2. MARC TEÒRIC

2.1. *Política lingüística familiar*

Teòricament, les famílies multilingües tenen el potencial de convertir els seus fills en bilingües en les llengües dels progenitors, tot i que el grau d'aquest potencial pot variar considerablement (Yamamoto, 2001). Un cop es pren la decisió sobre la transmissió lingüística, la parella crea la seva pròpia política lingüística, ja sigui de manera conscient o inconscient (Klerk, 2001), és a dir, estableix una *política lingüística familiar* pròpia (King *et al.*, 2008). Ateses les complicacions addicionals ocasionades per les llengües competidores, les famílies multilingües són l'objecte central d'aquest camp d'estudi (Guardado, 2017). El concepte *política lingüística familiar* fa referència a «la planificació explícita i clara en relació amb l'ús lingüístic a la llar entre els membres de la família» (King *et al.*, 2008: 907), així com a «les mesures adoptades implícitament i

1. En aquest estudi, l'abreviatura L1 es refereix a la primera llengua entesa i parlada, o inicial (Bastardas, 2016).

clandestinament» (Curdt-Christiansen, 2009: 352), que inclouen tres factors interrelacionats: les ideologies (les creences sobre la llengua i l'ús lingüístic), les pràctiques (el patró de tria entre les varietats que componen el repertori lingüístic dels parlants) i la gestió (les estratègies per controlar les pràctiques lingüístiques) (Spolsky, 2004). Les ideologies sovint són la força motor d'aquesta gestió de llengües i, al capdavall, de les tries lingüístiques de la família, ja que es basen en el valor, el poder i la utilitat percebuts de les diferents llengües (Curdt-Christiansen, 2009: 355). De fet, diversos estudis s'han centrat en el rol de les ideologies en aquest camp d'anàlisi (Curdt-Christiansen, 2009; Guardado, 2017; Seloni i Sarfati, 2013; Soler i Zabrodskaia, 2017) i han demostrat que les creences dels progenitors sobre la llengua i el multilingüisme influeixen significativament en la gestió de les llengües i en les decisions sobre aquest tema.

La perspectiva de política lingüística familiar emfatitza les experiències viscudes dels individus amb diverses llengües (Soler i Roberts, 2019), tot i que l'aprenentatge i l'ús d'una nova llengua per part dels progenitors tradicionalment no han estat al centre d'atenció en aquest camp d'estudi. De fet, els estudis que es focalitzen en les pràctiques lingüístiques de parelles mixtes són relativament escassos, malgrat que formen un grup interessant en què la llengua majoritària i la minoritària conviuen en una mateixa llar (Mol i Valk, 2018). Addicionalment, el context del nostre estudi ofereix un espai ric per explorar, ja que com a mínim hi entren en joc tres llengües, dues de les quals, el català i el castellà, competeixen constantment, tant en l'àmbit públic com en el privat (Boix-Fuster i Paradís, 2015). Així, examinar les trajectòries lingüístiques dels progenitors migrants ens pot permetre entendre millor els factors que hi ha darrere de les tries relatives a la seva política lingüística familiar.

2.2. *Tria de llengua en la parella*

La tria de la llengua de comunicació en la parella mixta de vegades es decideix espontàniament, sense negociació explícita, tot i que hi ha diversos factors que hi poden influir: la competència lingüística de cada membre, l'estatus relatiu i/o el prestigi de cadascuna de les llengües, la llengua que la parella va utilitzar en el moment de conèixer-se, la relació relativa de poder en la parella, etc. (Baker i Sienkewicz, 2000; Klerk, 2001; Yamamoto, 2002). Les competències lingüístiques disponibles de cadascun dels membres de la parella en el moment de conèixer-se tenen un paper important en la tria de la llengua de comunicació inicial (Bastardas, 2016): si un dels membres té competència en la L1 de la seva parella, segurament aquesta serà la seva llengua de comunicació, mentre que també és possible que la llengua de comunicació sigui una L3 (en molts casos, l'anglès). Si la L1 d'un dels membres coincideix amb la llengua predominant de la societat, serà encara més necessari per a l'altre membre aprendre aquesta llengua a fi de poder participar en la societat. De fet, l'adquisició de la llengua predominant en la societat d'acollida sovint s'ha considerat un element clau per a la integració de la població migrant i, per tant, en les parelles mixtes tradicionalment s'ha vist com «l'última fase» d'integració (Rodríguez *et al.*, 2015: 223).

Quan la parella no inclou cap membre que tingui l'anglès com a L1, el prestigi de la llengua o la relació de poder entre les llengües en qüestió són criteris significants que intervenen en la tria (Doyle, 2013; Mol i Valk, 2018; Yamamoto, 2002). Per exemple, l'estudi de Doyle (2013) sobre parelles mixtes a Tallinn assenyala que la majoria dels progenitors utilitzen l'anglès o una L3 que no sigui l'estonià per comunicar-se, mentre que cap família no empra exclusivament l'estonià. Entre les parelles mixtes residents a Catalunya, hi ha una certa tendència a triar el castellà pel seu estatus més alt (Fukuda, 2017; Bernat, 2017, Torrens-Guerrini, 2012). Així mateix, és més probable que la llengua en què es coneixin i que adoptin com a llengua habitual sigui una llengua gran que no pas una llengua mitjana o petita. D'altra banda, si la llengua inicial de la relació és el castellà, les parelles mixtes tendeixen a mantenir-la encara que es produeixin canvis en les competències lingüístiques del membre de L1 no catalana (Bastardas, 2016).

3. METODOLOGIA

3.1. Recollida de dades

L'accés als informants s'ha fet per mitjà de l'Escola Complementària de Llengua Japonesa de Barcelona, d'una xarxa de mares japoneses residents a Barcelona i de les connexions personals de l'autora. S'han triat com a informants persones japoneses que són part d'una família transnacional multilingüe, tenen almenys un fill, resideixen actualment a Catalunya i asseguren que transmeten la llengua japonesa als seus fills.

Així, hem pogut reunir seixanta-un enquestats (homes, $N = 6$; dones $N = 55$).² Per recollir les dades, hem utilitzat un qüestionari i una entrevista semidirigida per tal d'obtenir una visió global de la població estudiada (Codó, 2008) mitjançant el qüestionari i complementar les dades obtingudes amb l'entrevista. El qüestionari consta de set parts: dades personals, dades sobre la família, biografia lingüística, usos lingüístics, coneixements lingüístics, dades sobre els fills i actitud lingüística. Les preguntes han estat determinades bàsicament a partir dels estudis previs rellevants (Hainai, 2012; Klerk, 2001; Yamamoto, 2001), tot i que se n'han afegit d'altres que ens han semblat adients. En aquest estudi, ens centrem només en les variables destacades en relació amb el tema de la trajectòria lingüística. Pel que fa a la biografia lingüística dels informants, se'ls ha preguntat pels motius per aprendre o no el castellà i el català. Quant als usos lingüístics, se'ls ha demanat la llengua de comunicació inicial i l'actual amb la parella. Respecte al nivell de coneixement lingüístic,³ se'ls ha demanat d'autoavaluar les seves competències (entendre, parlar, llegir i escriure) en castellà i català

2. Hi ha més dones japoneses amb permís de residència permanent dins els territoris sota la jurisdicció del Consolat General del Japó a Barcelona (Catalunya, València i Illes Balears; homes: 359, dones: 610). Vegeu https://www.mofa.go.jp/mofaj/toko/page22_003338.html.

3. Amb el terme *coneixement lingüístic* ens referim a la capacitat que hom té de servir-se d'un idioma (Vila, 2005: 17).

sobre una escala de cinc (0: gens, 1: poc, 2: més o menys, 3: bé, 4: molt bé). Quant a l'actitud, se'ls ha demanat de valorar el grau d'importància del castellà i del català en la vida diària, també sobre una escala de cinc (0: gens important, 1: poc important, 2: indiferent, 3: important; 4: molt important).

Per complementar el qüestionari, s'han fet entrevistes semidirigides a alguns dels informants que han accedit a col·laborar-hi ($N = 23$, pel que fa al seu perfil, vegeu la taula 2), ja que aquest mètode facilita un coneixement més profund dels pensaments dels entrevistats i proporciona flexibilitat per presentar qüestions noves quan calgui (Cohen i Crabtree, 2006). Les entrevistes s'han dut a terme de manera individual en japonès, a partir d'un guió prèviament preparat sobre temes com les trajectòries lingüístiques, els usos lingüístics a la llar o les actituds lingüístiques, si bé les persones entrevistades podien desenvolupar la conversa lliurement. Totes les entrevistes han estat enregistrades, transcrites i traduïdes al català amb posterioritat. La durada de les entrevistes ha variat entre els cinquanta i els noranta minuts.

3.2. Perfil dels informants

Segons la combinació de L1 de la parella, la de castellà i japonès és la més nombrosa ($N = 26$, 42,6%), seguida de la de català i japonès ($N = 22$, 36,1%), mentre que sis persones enquestades han respost que la seva parella té les dues llengües com a L1 (taula 1).

TAULA 1
L1 dels progenitors enquestats

<i>Llengua inicial del pare</i>	<i>Llengua inicial de la mare</i>	<i>N (%)</i>
castellà	japonès	24 (39,3%)
català	japonès	19 (31,1%)
català i castellà	japonès	4 (6,5%)
francès	japonès	3 (4,9%)
japonès	català	3 (4,9%)
japonès	castellà	2 (3,2%)
anglès	japonès	2 (3,2%)
castellà	japonès i castellà	1 (1,6%)
japonès	francès	1 (1,6%)
italià i català	japonès	1 (1,6%)
francès i àrab	japonès	1 (1,6%)

FONT: Elaboració pròpia.

TAULA 2
Perfil dels entrevistats

<i>Entrevistat</i>	<i>Sexe</i>	<i>Anys d'estada a Catalunya</i>	<i>Intenció de residència permanent</i>	<i>Llengua inicial de la parella</i>	<i>Lloc de coneixença de la parella</i>	<i>Llengua de comunicació inicial amb la parella</i>	<i>Llengua de comunicació actual amb la parella</i>
MJ-1	D	4	sí	C	EUA	A	A/E
MJ-2	D	14	sí	C	Canadà	A	E
MJ-3	D	16	no ho sé	C/I	Canadà	A	A
MJ-4	D	11	sí	C/E	Alemanya	DE	E/DE
MJ-5	D	12	no ho sé	E	Regne Unit	A	A/J/C/E
MJ-6	D	3	no ho sé	F/AR	Regne Unit	A	A
MJ-7	D	13	no ho sé	E	Espanya	E/C	E/J
PJ-8	H	12	no ho sé	C/E	Espanya	E	E/C
MJ-9	D	14	no ho sé	C	Catalunya	E	E
MJ-10	D	1	no ho sé	E	Japó	A	A/E
MJ-11	D	1	no ho sé	F	Japó	F	F
MJ-12	D	12	sí	V	Catalunya	E	E
MJ-13	D	7	no ho sé	E	Japó	J	J
MJ-14	D	6	no ho sé	F	Regne Unit	A	A
MJ-15	D	6	no ho sé	C	Japó	J	J/E
MJ-16	D	2	no	C	Sri Lanka	A	A (+C)
MJ-17	D	10	no ho sé	E	Espanya	A	E
MJ-18	D	10	sí	C	Japó	E	E
MJ-19	D	17	sí	E	Catalunya	E	E
MJ-20	D	7	sí	C	Japó	J	J
MJ-21	D	6	no ho sé	A	Japó	A	A
MJ-22	D	10	no ho sé	C/E	Turquia	A	E
MJ-23	D	4	—	C/E	Corea	A	E

FONT: Elaboració pròpia.

NOTA: H: home, D: dona, C: català, I: italià, E: castellà, F: francès, AR: àrab, V: valencià, A: anglès, DE: alemany, J: japonès.

4. RESULTATS

4.1. *Llengua de la parella*

Entre les persones enquestades, l'anglès és la llengua més triada per a la relació inicial de la parella ($N = 28$, 45,9%), seguit del castellà ($N = 21$, 34,4%). Quasi totes les persones que van conèixer la seva parella fora d'Espanya ($N = 23$, 37,7%) van iniciar la seva relació en anglès. Els estudis previs coincideixen que l'anglès sovint es tria com a llengua de comunicació en la parella mixta (Beraud, 2016; Klerk, 2001; Soler i Zabrodskaia, 2017; Yamamoto, 2002), ja que es percep com a *lingua franca* o com una llengua neutra. Tal com exposa una mare entrevistada:

MJ-1: El meu marit em va dir que li costa parlar en castellà perquè la seva família és catalana. Fora de l'àmbit familiar no li fa res parlar en castellà, però en canvi li costa parlar-lo en altres àmbits. Per això vam decidir comunicar-nos en anglès.

El castellà és la llengua més triada per les parelles que es van conèixer a Catalunya. Aquests enquestats havien vingut a Catalunya per algun motiu concret i tenien coneixements previs de castellà. El català, en canvi, no és la llengua que la parella va triar per a la seva relació inicial en cap cas, ja que, quan hi ha asimetries o diferències de competències entre els interlocutors, és molt probable que la llengua en què la parella es conegui i que adopti com a habitual sigui una de les llengües grans o internacionals, més que no pas una de les mitjanes o petites (Bastardas, 2016: 289).

Tot i que siguin casos poc freqüents, les parelles que van començar la seva relació en japonès normalment es van conèixer al Japó. Tenint en compte l'augment del nombre de ciutadans espanyols que van al Japó per motius acadèmics o laborals, no és estrany que es coneguin en aquesta llengua. De fet, els cònjuges d'aquests enquestats treballaven o estudiaven al Japó quan es van conèixer.

En l'únic cas en què la mare pertany a la segona generació d'una parella mixta (MJ-7), la relació inicial de la parella va ser en castellà i català. MJ-7 treballava en una empresa japonesa a Catalunya, on va conèixer el seu marit. Com que els companys de feina la veien com a «catalana», el seu marit també se li adreçava en català. Tot i així, amb el temps van trobar que els costava menys parlar en castellà, de manera que la seva llengua de comunicació va canviar a poc a poc.

TAULA 3
Llengua de la relació inicial i lloc de coneixença de la parella

Lloc de coneixença / Llengua	Japó	Catalunya	Resta d'Espanya	Altres ⁴
Japonès	4	1	1	0
Castellà	2	16	3	0
Català	0	0	0	0
Anglès	2	2	3	22
Altres	0	1	0	2
Castellà/català	0	1	0	0

FONT: Elaboració pròpia.

4.2. Llengua de comunicació actual amb la parella

El 61,6 % dels enquestats han respost que han canviat la llengua de comunicació amb la parella d'una manera completa o parcial, com, per exemple, amb la introducció de mots i expressions habituals (Bastardas, 2016). Els casos de comunicació trilingüe o quadrilingüe que s'observen fan referència a aquest tipus de canvis parcials (taula 4). Alguns asseguren que van prendre aquesta decisió de manera conscient i que la van comunicar al cònjuge, mentre que d'altres responen que aquest canvi va ser espontani.

El 70 % dels enquestats que van conèixer la seva parella en anglès han canviat la llengua de comunicació principal, sobretot cap al castellà.⁵ En principi, aquest canvi s'ha produït perquè els progenitors japonesos puguin fer vida en la societat d'acollida. A més, tal com confessa una mare, l'aprenentatge del castellà va ser inevitable, ja que «em pensava que podria sobreviure en anglès, però no va ser així» (MJ-9). La seva explicació apunta a la visió de l'anglès com a *lingua franca* internacional per defecte.

En les parelles formades per un membre catalanoparlant i l'altre d'una altra llengua, és força probable que la llengua de comunicació triada sigui el castellà (Melià i Villaverde, 2008), ja que aquesta llengua es percep com «un vehicle objectiu d'expressió igual de disponible per a tots els usuaris» (Woolard i Frekko, 2013: 135). La gran majoria dels nostres enquestats, en efecte, han optat pel castellà en comptes del català.

El naixement dels fills també és un esdeveniment significatiu que pot provocar el canvi de llengua en la parella. MJ-4, per exemple, parlava en alemany amb el seu marit, ja que es van conèixer a Alemanya. Tot i així, amb el naixement d'una nena la

4. Regne Unit: 8, Estats Units: 5, Canadà: 2, Austràlia: 2, Alemanya: 1, Turquia: 1, Sri Lanka: 1, Xina: 1, Corea: 1, Brasil: 1.

5. Alguns mantenen l'anglès en algun àmbit, és a dir, limiten l'ús d'aquesta llengua a situacions concretes, com ara quan parlen entre la parella i no volen que els fills els entenguin.

llengua de comunicació de la parella va anar canviant cap al castellà, atès que «vam pensar que era millor que parléssim només castellà i japonès a casa, més que no pas barrejar diverses llengües». Una altra mare enquestada ho va fer per tenir «un parlant nadiu» a casa:

MJ-1: Sempre parlàvem en anglès perquè és la llengua en què ens vam conèixer. Però quan va néixer el nostre fill vivíem a Portugal. El nostre anglès no era perfecte, i vam pensar que no era bo complicar més l'entorn lingüístic per al nostre fill. Per tant, vam voler que hi hagués almenys un parlant nadiu a la família, i el meu marit és castellanoparlant nadiu. Quan vaig saber que estava embarassada, vaig decidir: «A partir d'avui, parlarem en castellà» [riu].

Encara que la llengua de la parella canviï, alguns mantenen l'ús parcial de la L3, bàsicament com a «llengua secreta» (Louie, 2004). MJ-5 explica que sol parlar en castellà amb el seu marit, tot i que passen a l'anglès quan no volen que la seva filla els entengui, mentre que MJ-4 fa el mateix però amb l'alemany.

Per bé que les circumstàncies familiars són el motiu principal pel qual la parella canvia de llengua de comunicació, també hem observat altres motius. Per exemple, una mare explica que va canviar la llengua de comunicació de l'anglès al castellà per una qüestió laboral: li va sorgir la necessitat d'estudiar castellà per presentar-se a un examen relacionat amb la feina, la qual cosa va motivar el canvi de llengua de comunicació de la parella. En altres casos, aquest canvi s'ha produït per iniciativa dels mateixos progenitors: «per no abaixar el nivell d'anglès del meu marit» (MJ-3), «de tant en tant m'adreço al meu home en català per practicar o en japonès perquè practiqui ell» (MJ-5).

Per la seva banda, el 39 % dels enquestats asseguren que mantenen la llengua de comunicació inicial. És un fenomen força general entre les parelles mixtes (Baker i Sienkewicz, 2000; Bastardas, 2016). Així, doncs, encara que intentin canviar la llengua de comunicació en la parella, alguns tornen al patró dels primers contactes:

MJ-18: Quan vaig començar a estudiar català, el meu marit i jo ens vam plantejar la possibilitat de canviar al català, però al final sempre acabem tornant al castellà. Per tant, ho hem deixat tal com fèiem sempre.

Les parelles que han canviat la seva llengua de comunicació del castellà o l'anglès al català són molt poques. En termes generals, el canvi de llengua de comunicació de la parella d'una llengua majoritària a una de minoritària és força difícil (Barron-Hauwaert, 2004), la qual cosa fa que les parelles que es comuniquen en castellà continuïn instal·lades en aquest patró de comunicació.

La majoria dels enquestats que van conèixer la seva parella en anglès i mantenen aquest patró són els que tenen un cònjuge que té com a L1 una llengua que no és ni el català ni el castellà. La comoditat en la comunicació també influeix en la tria de la llengua en la parella i contribueix al manteniment del patró d'ús:

MJ-6: Com que ens vam conèixer al Regne Unit, ens comuniquem sempre en anglès. No ens hem plantejat mai canviar. En algunes èpoques he volgut parlar en francès, perquè n'estava aprenent, o en japonès, perquè volia ensenyar-n'hi, però sempre acabem fent servir la llengua en què ens podem comunicar amb més comoditat.

En les relacions interculturals, el fet de ser estranger i haver d'emprar un codi no nadiu situa la persona en qüestió en una posició doblement marginada, mentre que el fet de ser nadiu i poder emprar el codi nadiu situa la persona en qüestió en una posició doblement forta (Piller, 2000). En el cas d'aquesta parella, però, viuen en un país que no és el d'origen de cap dels dos. Així, doncs, la tria de l'anglès és neutra i justa per a tots dos, i fa que la parella s'instal·li en aquest patró de comunicació.

TAULA 4
Canvi de llengua en la parella

		Llengua de comunicació de la parella actual												
		A	E	C	J	Al	E/A	E/J	C/J	E/C	A/J	E/Al	J/A/E	J/A/E/C
Llengua de la relació inicial	A	8	12	1	1	0	4	0	0	0	0	0	1	1
	E	0	12	1	1	0	2	2	1	1	1	0	0	0
	J	0	0	0	3	0	0	3	1	0	0	0	0	0
	Al	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0
	E/C	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
	A/Al	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0

FONT: Elaboració pròpia.

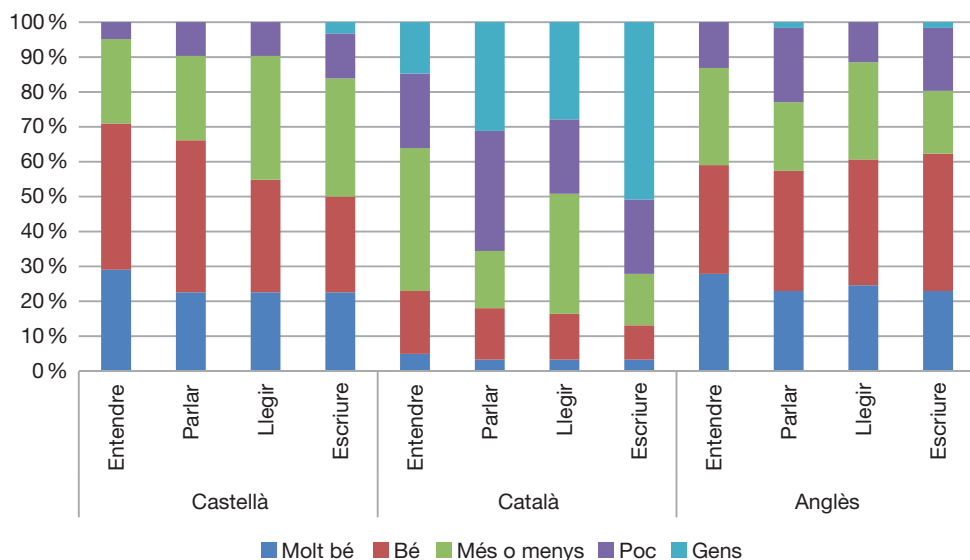
NOTA: J: japonès, E: castellà, C: català, A: anglès, Al: altres.

4.3. Aprenentatge d'un nou codi dels progenitors japonesos

Les parelles en què cap dels dos membres no tenia prou coneixement de la L1 de la seva parella van començar la seva relació en anglès, però en migrar a Catalunya per formar una família van decidir aprendre castellà i/o català, ja que la llengua de la comunitat és l'indicador més potent de la llengua que emprarà la parella bilingüe en la seva comunicació (Piller, 2000).

Les dues llengües mostren una diferència ben marcada pel que fa al nivell de coneixement declarat per les persones enquestades (gràfic 1): un 70 % dels enquestats declaren tenir un bon nivell de competència oral en castellà, mentre que només un 20 % afirmen el mateix pel que fa al català. A més, mentre que els casos de desconeixement total de castellà són quasi nuls, se n'observa un cert percentatge en català. Malgrat els nivells inferiors del català respecte al castellà, un cert percentatge de les persones enquestades declaren que entenen més o menys el català, la qual cosa suggereix que algunes persones estan acostumades a sentir-lo diàriament, mitjançant la

GRÀFIC 1
Nivell de coneixement lingüístic declarat dels progenitors japonesos

FONT: Elaboració pròpia.

comunicació entre la seva parella catalanoparlant i els fills, o en la vida quotidiana, mentre que d'altres entenen el català gràcies al coneixement d'una altra llengua propera. És el cas, per exemple, d'MJ-6, que assegura que «el fet de saber francès m'ha ajudat a entendre el català».

Normalment, les persones entrevistades han seguit algun curs de llengua en arribar a Catalunya. En termes generals, no és que hagin après el castellà per assolir-ne un nivell avançat, sinó que l'han estudiat intensivament per poder cobrir les necessitats diàries. Pel que fa al català, els enquestats acostumen a apuntar-se als cursos gratuïts que ofereix el Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL), o a algun curs similar. Tot i així, els enquestats no van més enllà en l'estudi d'aquesta llengua, tal com assenyala el testimoni d'MJ-15: «vaig cursar només el *básico* [sic] al CPNL. Quan el vaig acabar, ho vaig deixar». Comparat amb el castellà, hi ha més progenitors que han après el català d'una manera informal, en el sentit que no han assistit a cap acadèmia ni a cap curs, sinó que l'han après pel seu compte, «d'oïda» (PJ-8).

En general, les persones que han après català ho han fet després d'haver après castellà. Com que l'aprenen com a «extra», no els importa gaire el nivell que assoleixen. Per tant, a les persones que tot just han començat a aprendre castellà, l'aprenentatge del català els sembla una càrrega extra, la qual cosa els allunya d'aprendre aquesta llengua:

MJ-23: Per fi parlo una mica de castellà, però si he de canviar al català, hauré de tornar a començar des de zero. Quan hi penso, no en tinc gens de ganes. [riu]

L'argument d'MJ-23 reflecteix que el català és percebut com una llengua secundària, mentre que dona per feta la prioritització de l'aprenentatge del castellà per davant del català. Així, tot i que tant el seu marit com la família són catalanoparlants, MJ-23 ha optat per fer servir el castellà tant amb el seu cònjuge com en la vida social.

4.4. *Motius pels quals han après castellà o català*

Tal com es pot observar en el gràfic 2, el motiu més triat, sobretot pel que fa al castellà, és *per viure a la societat d'acollida*. Així, una de les persones enquestades assenyala: «Vaig començar a estudiar castellà perquè em vaig adonar que era necessari per viure aquí» (MJ-13).

El segon motiu més indicat és *per motius de feina o d'estudis*, seguit de *per a la integració*:

MJ-14: Vaig estudiar castellà per no tenir problemes en la vida diària. A més, si saps castellà, pots fer amics i serà més divertit, no? Però a l'escola de la meua filla es fa servir només el català, o sigui no sé si té gaire sentit estudiar castellà.

El comentari d'MJ-14 conté implicacions importants, ja que ella mateixa reconeix la presència significativa del català en la vida quotidiana, tot i que confessa que, ara per ara, no li interessa aprendre'l perquè «en tinc prou només amb el castellà. No estaria malament estudiar català quan ja sàpiga castellà, però ara no és el moment. No tinc temps». En aquest argument s'hi veu clarament la prioritat d'aprendre el castellà per davant del català. A més, sembla que aquesta mare percep el català com a quelcom irrellevant per a ella.

Excepcionalment, algunes persones enquestades han respost que no han estudiat mai castellà. Es tracta de les mares que han après primer el català (MJ-16 i MJ-20). En el cas de les persones enquestades, el fet de tenir un cònjuge provinent d'una família de parla catalana i l'actitud positiva del cònjuge envers l'ús del català els han esperonat significativament a aprendre aquesta llengua. De fet, segons el qüestionari, les persones que tenen un cònjuge catalanoparlant tendeixen a aprendre el català, la qual cosa suggereix que la L1 del cònjuge té una influència important sobre la motivació dels progenitors japonesos per aprendre aquesta llengua ($x^2 = 4,695$, $p < 0,05$). Així mateix, aquestes persones solen informar d'un nivell més alt de competència oral en català ($x^2 = 15,593$, $p < 0,01$, entendre; $x^2 = 16,680$, $p < 0,01$, parlar) que no pas les que tenen cònjuges amb una altra llengua L1. Els cònjuges d'MJ-16 i MJ-20 són catalanoparlants i han aconsellat a la seva esposa l'aprenentatge primer del català, ja que són conscients de la dificultat d'aprendre'l i poder-lo fer servir habitualment després d'haver après el castellà.

Així, doncs, sembla que la família és un dels motius més decisius perquè les persones entrevistades aprenguin català, tot i que, segons el resultat del qüestionari, el motiu més indicat per aprendre aquesta llengua és *per a la integració*, seguit de *per fer*

vida (gràfic 2). Una mare exposa clarament que el fet d'aprendre català condiciona «fins a quin grau t'integres en la societat» (MJ-11), mentre que una altra comenta que li sap greu que els catalanoparlants canviïn al castellà (fet força assenyalat pels enquestats):

MJ-23: Quan una persona que no sol parlar castellà el parla per mi, em sap molt de greu. No sé, sembla que ho facin per consideració, que s'esforcin a parlar-lo per mi, i això no em fa gràcia.

Això ens fa pensar que les persones enquestades aprenen el català no tan sols com una eina de comunicació, sinó també per tenir una comunicació més confortable. Tot i així, la realitat és diferent: el comportament dels autòctons influeix significativament, i sovint de manera negativa, en els progenitors japonesos a l'hora d'utilitzar el català. L'experiència d'una de les mares enquestades ho reflecteix clarament:

MJ-11: Fins ara sempre havia parlat en castellà fora de casa, però, havent cursat el bàsic 3, em vaig animar a parlar català. Un dia vaig dir «*Bon dia!* [sic]» en un súper, tota animada, però em van respondre «*Buenas* [sic]» [riu]. [...] Diuen que cal ensenyar molt català a les escoles i no sé què més, però crec que amb aquesta actitud el català no es difondrà mai [riu].

De fet, molt poques persones enquestades són usuàries habituals del català malgrat haver-ne après en més o menys grau. Aquest fenomen es deu a la força de l'associació persona-llengua i de la rutinització d'aquesta associació subconscient. Encara que un individu de llengua inicial no catalana estigui en disposició de parlar fluidament en català, es tendeix a mantenir el castellà amb una persona de L1 catalana i la col·loquialització del català és poca (Bastardas, 2016). Això és el que passa amb la majoria de les parelles nipocatalanes.

No obstant això, l'experiència amb l'ús del català pot variar segons les relacions interpersonals o el lloc on visquin les persones entrevistades. Algunes expliquen que la presència significativa del català els fa sentir «aïllats» i que s'han adonat que sense parlar català «no puc participar en la conversa. De fet, la culpa és meva, perquè no l'he après» (MJ-19). Aquesta mare reconeix que el català és necessari per a les relacions interpersonals, tot i que aquesta experiència ha fet que hagi limitat les seves relacions només a persones castellanoparlants.

L'arribada dels fills és un factor significatiu que fa augmentar l'ús del català en el conjunt d'usos familiars i en la modificació, encara que sigui parcial, de l'hàbit d'ús en la parella (Bastardas, 2016: 292). Les persones entrevistades han assenyalat que l'escolarització dels fills ha estat un factor força important per aprendre català:

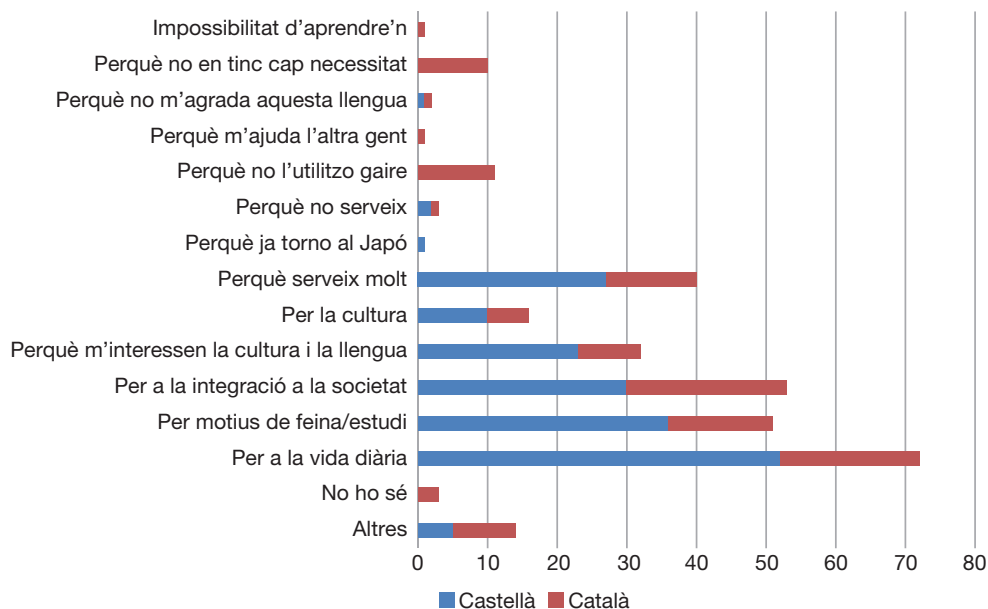
MJ-12: Feia temps que pensava que havia d'aprendre'l però, francament, fins ara no en tenia cap necessitat. Ara, en canvi, tinc més necessitat que mai de saber-ne! És clar, és per als meus fills. [...] Val més que sàpiga català quan el meu fill comenci primària. O sigui que n'he d'aprendre.

Com MJ-12, abans de l'escolarització dels fills molts progenitors japonesos no havien sentit cap necessitat d'aprendre català i el veien com una llengua irrellevant. El fet que el 96,7% dels enquestats hagin respost que el castellà és important en la seva vida diària, i que el 31,3% considerin que el català no ho és, suggereix que alguns no perceben el català com una llengua imprescindible per fer vida a Catalunya. Així, les persones que no han après català el veuen com quelcom que és irrellevant per a la seva vida.

Tanmateix, amb l'escolarització dels fills, l'aprenentatge del català apareix de sobte com un fet important i necessari. Fins i tot els progenitors que no havien après mai el català tot i tenir un cònjuge catalanoparlant, troben una motivació per aprendre'l, la qual cosa suggereix que l'arribada dels fills, i sobretot la seva escolarització, té més impacte sobre l'aprenentatge del català dels progenitors japonesos que no pas els seus cònjuges catalanoparlants. Entre els progenitors entrevistats, únicament els qui tenen fills que van fer la seva socialització primària fora de Catalunya i que actualment assisteixen a una escola que no sigui local, no han indicat aquesta necessitat d'aprendre català.

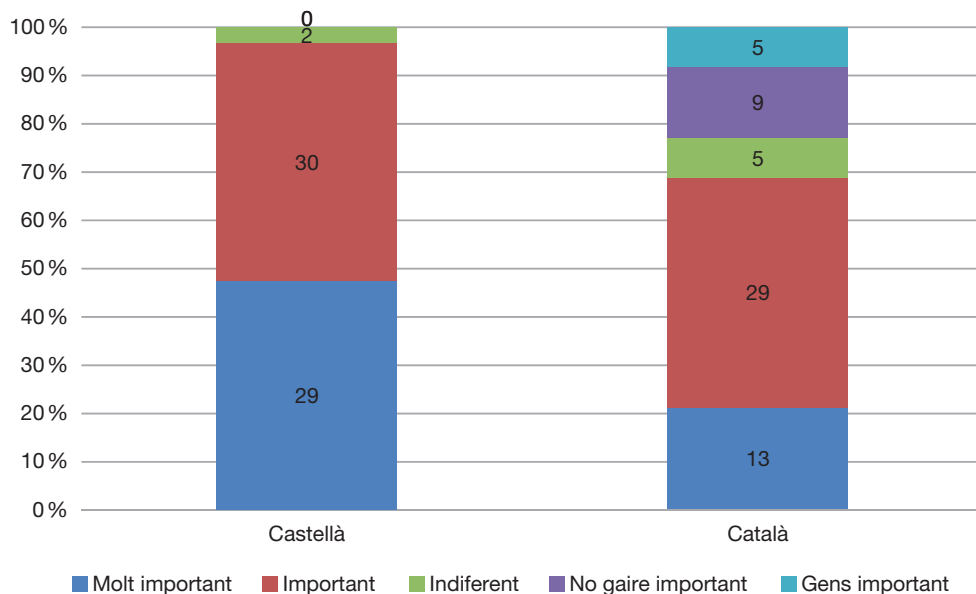
GRÀFIC 2

Motius pels quals han après o no castellà i/o català

FONT: Elaboració pròpia.

GRÀFIC 3
Grau d'importància del castellà i el català en la vida quotidiana

FONT: Elaboració pròpia.

5. CONCLUSIÓ

Els repertoris lingüístics són quelcom que canvia constantment i que poden ser recreats (Busch, 2015). Els nostres enquestats, en efecte, van iniciar la relació amb la seva parella en una llengua (o més), tot i que han anat modificant la seva competència lingüística mitjançant l'adquisició de la L1 del seu cònjuge i/o la de la societat d'acollida. Tanmateix, en una societat com la catalana, els progenitors migrants han de decidir quina de les dues llengües aprenen primer, o bé si les aprenen totes dues.

Tant les persones que van començar la relació en anglès però van canviar la llengua de comunicació amb la seva parella al castellà, com les que ja utilitzaven el castellà des del principi, segueixen l'itinerari de triar la llengua majoritària, però sorgeixen algunes divergències quan s'enfronten amb el català: en alguns casos, l'aprenen en més o menys grau, i alguns arriben a utilitzar-lo habitualment, si bé la majoria continuen allunyats d'aquesta llengua. Aquestes tries es basen sobretot en la visió dicotòmica del castellà com a llengua rellevant per a tothom i del català com a llengua secundària i irrellevant. El fet que algunes persones entrevistades vegin el català com una cosa irrellevant ens fa pensar que encara persisteix una mena de barrera invisible (Fukuda, 2014) entre «els catalans» i «els no catalans». Això va en contra de la posició oficial del Govern de Catalunya de voler assolir la integració i la cohesió social mitjançant la llengua catalana (Rodríguez-García *et al.*, 2015), i pot causar als progeni-

tors japonesos una visió ambivalent respecte a aquesta llengua, de manera que encara que la vegin irrellevant, es troben amb situacions diàries en què han de reconèixer la presència significativa del català, com ara l'escolarització dels fills; d'altra banda, però, el fet que els parlants autòctons sovint canviïn cap al castellà quan parlen amb ells pot frenar el seu interès per aprendre el català. Cal remarcar que en aquesta visió també hi influeixen les diferents experiències personals viscudes (Busch, 2015) per cada progenitor amb aquesta llengua.

Els resultats presentats en aquest article són preliminars i encara s'han d'examinar en relació amb diverses variables. Caldria, doncs, aprofundir els casos concrets per identificar els factors decisius a l'hora d'establir la política lingüística en aquestes famílies transnacionals multilingües.

6. AGRAÏMENTS

Volem expressar el nostre agraïment a totes les famílies que han col·laborat en aquest estudi. Sense elles, aquesta recerca hauria estat impossible. Així mateix, volem agrair els ajuts que hem rebut dels projectes «La evolución (inter)generacional de las bilingüizaciones: contextos, mantenimiento y sustitución lingüísticos» (EVOGEN; FFI2015-64459-P) i «Asia Oriental: Paradigmas emergentes, política(s), dinámicas socioculturales y sus consecuencias» (FFI2015-70513-P) del Ministeri d'Economia i Competitivitat del Govern espanyol.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- BAKER, Collin; SIENKEWICZ, Anne (2000). *The care and education of young bilinguals: An introduction for professionals*. Clevedon: Multilingual Matters.
- BARRON-HAUWAERT, Suzanne (2004). *Language strategies for bilingual families: The one-parent-one-language approach*. Clevedon: Multilingual Matters.
- BASTARDAS I BOADA, Albert (2016). «Famílies lingüísticament mixtes a Catalunya: competències, usos i autoorganització evolutiva». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 26, p. 285-308.
- BERAUD, Liudmyla (2016). «Language use in Norwegian-Ukrainian multilingual couples». *Journal of Intercultural Communication* [en línia], núm. 42. <<http://immi.se/intercultural/>> [Consulta: 24 febrer 2019].
- BERNAT I BALTRONS, Francesc (2017). «Usos i ideologies lingüístics en famílies mixtes franco-catalanes del Principat». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 27, p. 13-26.
- BOIX-FUSTER, Emili; PARADÍS, Anna (2015). «Ideologies and trajectories of “new speakers” in bilingual families in Catalonia». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 63, p. 165-185.
- BUSCH, Brigitta (2015). «Expanding the notion of the linguistic repertoire: on the concept of Spracherleben—The lived experience of language». *Applied Linguistics*, vol. 38, núm. 3, p. 340-358.

- CODÓ, Eva (2008). «Interviews and questionnaires». A: LI, Wei; MOYER, Melissa G. (ed.). *The Blackwell guide to research methods in bilingualism and multilingualism*. Capítol 9. Oxford: Blackwell, p.158-176.
- COHEN Deborah; CRABTREE, Benjamin (2006). «Qualitative Research Guidelines Project». Robert Wood Johnson Foundation.
- CURDT-CHRISTIANSEN, Xiao Lan (2009). «Invisible and visible language planning: ideological factors in the family language policy of Chinese immigrant families in Quebec». *Language Policy*, vol. 8, núm. 4, p. 351-375.
- DOYLE, Colm (2013). «To make the root stronger: language policies and experiences of successful multilingual intermarried families with adolescent children in Tallinn». A: SCHWARTZ, Mila; VERSCHIK, Anna (ed.). *Successful family language policy: Parents, children and educators in interaction*. Dordrecht: Springer, p. 145-175.
- FUKUDA, Makiko (2014). «Barrera o passaport per a la integració?: ideologies lingüístiques dels japonesos residents a Catalunya». *Revista de Llengua i Dret*, núm. 62, p. 86-105.
- (2017). «Language use in the context of double minority: the case of Japanese-Catalan/Spanish families in Catalonia». *International Journal of Multilingualism*, vol. 14, núm. 4, p. 401-418.
- GUARDADO, Martin (2017). «Heritage language development in interlingual families». A: TRIFONAS, Peter P.; THEMISTOKLIS, Aravossitas (ed.). *Handbook of research and practice in heritage language education*. Filadèlfia; Heidelberg: Springer, p. 1-17.
- HANAI, Rika (2012). «Kannichi kokusai kekkon kateino nihongo keishō yōin: zaikan nihonjin haha wo chūshin to shite». *The Japan Journal of Multilingualism and Multiculturalism*, vol. 17, núm. 1, p. 39-55.
- KING, Kendall A.; FOGLE, Lyn; LOGAN-TERRY, Aubrey (2008). «Family language policy». *Language and Linguistic Compass*, vol. 2, núm. 5, p. 907-922.
- KLERK, Vivian de (2001). «The cross-marriage language dilemma: his language or hers?». *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, vol. 4, núm. 3, p. 197-216.
- LOUIE, Andrea (2004). *Chineseness across borders: Renegotiating Chinese identities in China and the United States*. Durham, NC: Duke University Press.
- MELIÀ I GALÍ, Joan; VILLAVERDE I VIDAL, Joan-Albert (2008). «La transmissió intergeneracional del català a Mallorca en les parelles lingüísticament mixtes». *Llengua i Ús*, núm. 42, p. 62-71.
- MOL, Christof van; VALK, Helga A. G. de (2018). «European mover's language use patterns at home: a case-study of European bi-national families in the Netherlands». *European Societies*, vol. 20, núm. 4, p. 665-689.
- PILLER, Ingrid (2000). «Language choice in bilingual, cross-cultural interpersonal communication». *Linguistik Online*, vol. 5, núm. 1, p. 1-2.
- RODRÍGUEZ-GARCÍA, Dan; LUBBERS, Miranda J.; SOLANA, Miguel; MIGUEL-LUKEN, Verónica de (2015). «Contesting the nexus between intermarriage and integration: findings from a multidimensional study in Spain». *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 662, núm. 1.
- SELONI, Lisyá; SARFATI, Yusuf (2013). «(Trans)national language ideologies and family language practices: a life history inquiry of Judeo-Spanish in Turkey». *Language Policy*, vol. 12, núm. 1, p. 7-26.
- SOLER, Josep; ZABRODSKAJA, Anastassia (2017). «New spaces of new speaker profiles: ex-

- ploring language ideologies in transnational multilingual families». *Language in Society*, núm. 46, p. 547-566.
- SOLER, Josep; ROBERTS, Tim (2019). «Parents' and grandparents' views on home language regimes: language ideologies and trajectories of two multilingual families in Sweden». *Critical Inquiry in Language Studies* [en línia]. <<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15427587.2018.1564878>> [Consulta: 24 gener 2019].
- SPOLSKY, Bernard (2004). *Language policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- TAKEUCHI, Masae (2006). «The Japanese language development of children through 'one parent-one language' approach in Melbourne». *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 27, núm. 4, p. 319-331.
- TORRENS GUERRINI, Rosa M. (2012). «Transmissió lingüística intergeneracional i pautes d'ús a les famílies mixtes català-itàlia de Catalunya». A: BOIX-FUSTER, Emili; TORRENS, Rosa M. (ed.). *Les llengües al sofà: El plurilingüisme familiar als països de llengua catalana*. Lleida: Pagès, p. 181-216.
- VILA I MORENO, Francesc Xavier (2005). «Els coneixements lingüístics». A: TORRES, Joaquim (coord.). *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Secretaria de Política Lingüística. (Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana, Sèrie Estudis; 8), p. 17-54.
- WEI, Li (2012). «Language policy and practice in multilingual, transnational families and beyond». *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 33, núm. 1, p. 1-2.
- WOOLARD, Kathryn A.; FREKKO, Susan E. (2013). «Catalan in the twenty-first century: romantic publics and cosmopolitan communities». *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, vol. 16, núm. 2, p. 129-137.
- YAMAMOTO, Masayo (2001). *Language use in interlingual families: A Japanese-English socio-linguistic study*. Clevedon: Multilingual Matters.
- (2002). «Language use in families with parents of different native languages: an investigation of Japanese-non-English and Japanese-English families». *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, vol. 23, núm. 6, p. 531-554.
- (2008). «Language use in interlingual families: do different languages make a difference?». *International Journal of Sociology of Language*, vol. 189, p. 133-148.

Llengües, jòvens i universitat: actituds lingüístiques a València ciutat i l'àrea metropolitana

Languages, young people and university: linguistic attitudes in the city of Valencia and its metropolitan area

José M. BUZÓN i M.-Begoña GÓMEZ-DEVÍS
Universitat de València

Data de recepció: 29 de març de 2019
Data d'acceptació: 31 de maig de 2019

RESUM

Aquest article analitza les actituds dels jòvens valencians d'entre els dinou i els trenta-quatre anys respecte a les llengües oficials —valencià i castellà— segons si han realitzat o no estudis universitaris. La investigació se centra en les modalitats lingüístiques castellà estàndard (CS), valencià estàndard (VS), castellà no estàndard (CNS) i valencià no estàndard (VNS), i interpreta les dades d'acord amb el grau d'identificació i ús que els jòvens han assignat a les interaccions comunicatives, la consideració ideològica dels parlants d'una o altra llengua, així com la identificació de trets personals. Entre les conclusions, se destaca la valoració generalitzada de CS com a modalitat millor puntuada, només superada ocasionalment per VS en determinats àmbits. Quant al grup d'universitaris, la majoria considera CS com a més centralista i VS, com a més catalanista (amb matisos segons el grup poblacional). Un altre resultat és la rellevància dels atributs afectius (de caràcter) en la diferent percepció d'ambdues modalitats estàndard. Finalment, s'exposa la significació estadística dels factors socials àmbit *sociocultural* i *llengua habitual* en la caracterització de les quatre modalitats lingüístiques.

PARAULES CLAU: actituds lingüístiques, llengües en contacte, estudiants universitaris, àrea metropolitana, anàlisi factorial, ANOVA.

ABSTRACT

This paper analyzes the attitudes of young Valencians (aged 19-34) to their official languages, Valencian and Spanish, depending on whether they have completed or not their university studies. The research focuses on standard Spanish (CS) language modalities, standard Valencian (VS), non-standard Spanish (CNS) and non-standard Valencian (VNS). It also interprets the data according to the degree of identification and use that young people have assigned to the communicative interactions of each mode, the ideological consideration of the speakers of one language or the other, as well as the identification of personal traits. Among

CORRESPONDÈNCIA: M.-Begoña Gómez-Devís. Universitat de València. Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura. Facultat de Magisteri. Grup d'Investigació de la Universitat de València (Proyecto para el Estudio Sociolingüístico del Español de Valencia-PRESEVAL). Avinguda dels Tarongers, 4. 46022 València. A/e: mabegode@uv.es, jobugar@alumni.uv.es. Tel.: 963 864 485. Fax: 963 864 002.